

Молодь і ринок

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 12 (155) грудень 2017

Видається з лютого 2002 року

УДК 051 Журнал внесено в оновлений перелік фахових видань з педагогічних наук рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ №1328 від 21.12.2015 р.)

Засновник і видавець: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Україна, 82100, Львівська область, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №12270–1154 ПР від 05.02.2007 р.

ISSN 2308-4634 Журнал 5 червня 2013 року зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж).

3 червня 2013 року журнал співпрацює з Академією Полонійною у Ченстохові, Польща.

Шеф-редактор

Надія СКОТНА, д.філос.н., професор

Головний редактор

Наталія ПРИМАЧЕНКО, к.пед.н., член Національної спілки журналістів України

Редакційна колегія:

Надія СКОТНА, д.філос.н., професор

Фабіан АНДРУШКЕВИЧ, д.пед.н. (Польща)

Микола ЄВТУХ, д.пед.н., професор, академік НАПН України

Ірина ЗВАРИЧ, д.пед.н., старший науковий співробітник

Володимир КЕМІНЬ, д.пед.н., професор

Микола КОРЕЦЬ, д.пед.н., професор, академік АН ВО України,
член Національної спілки журналістів України

Анджей КРИНЬСЬКІ, кс. прелат, проф. др. (Польща), академік АН ВО України

Іван МИХАСЮК, д.е.н., професор, академік

Леонід ОРШАНСЬКИЙ, д.пед.н., професор

Олег ПАДАЛКА, д.пед.н., професор, академік АН ВО України

Микола ПАНТЮК, д.пед.н., професор

Інна РОМАЩЕНКО, к.пед.н.

Олег ТОПУЗОВ, д.пед.н., професор, член Національної спілки журналістів України

Марія ЧЕПІЛЬ, д.пед.н., професор, академік АН ВО України,

Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ШПАК, д.пед.н., професор, академік, АН ВО України

член Національної спілки журналістів України

Адреса редакції: Україна, 82100, Львівська область, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24

Тел., (068) 502-45-49; e-mail: vachevsky@meta.ua; веб-сайт: <http://mr.dspu.edu.ua>

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету (протокол №22 від 21.12.2017 р.)

Посилання на публікації “Молодь і ринок” обов’язкові

Редакція приймає замовлення на випуск тематичного номера або окремого розділу за кошти замовника.

Редакція приймає замовлення на розміщення реклами.

Редакція зберігає за собою право скорочувати і виправляти матеріали. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди, а не погляди редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, статистичних даних та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Підписано до друку 25.12.2017 р. Ум. друк. арк. 18,48.

Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 100 прим. Формат 60 x 84 1/8. Гарнітура Times New Roman.

Віддруковано у поліграфічній фірмі “ШВИДКОДРУК”

82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Данила Галицького, 1

тел.: (0324) 41-08-90

© Молодь і ринок, 2017

Молодь і ринок

№12 (155) грудень 2017

ЗМІСТ

Микола Пригодій

Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі в освітньому середовищі ВНЗ.....6

Світлана Цюра, Ірина Мицишин

Історико-культурні та соціальні особливості формування статусу і ролі сучасної матері в контексті розвитку пізнавального потенціалу дитини.....12

Надія Ковальська, Михайло Галатюк

Структурно-логічна модель проектування програми розвитку загальноосвітнього навчального закладу...17

Лариса Джулай, Ірина Пастирська

Неперервність професійної підготовки викладача у контексті інтеграції та диференціації освіти.....23

Ірина Гринчук, Наталія Овод

С. Крушельницька-педагог (за матеріалами спогадів).....29

Зоряна Спринська

Теоретичний аналіз феномену жебрацтва.....35

Ольга Романчук

Історичні витоки системи професійної підготовки фахівців з фізичного виховання дітей і молоді в Австрії.....42

Ганна Рідкодубська

Концепція підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.....49

Алла Ольховська

Принципи навчання усного синхронного та письмового перекладу як основа організації процесу професійної підготовки майбутніх перекладачів.....54

Марія Андрєєва

Методологічні основи підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи в інклюзивному освітньому просторі.....62

Юлія Возна

Формування управлінських якостей майбутніх фахівців соціальної сфери в процесі вивчення курсу “Менеджмент соціальної роботи”.....68

Ірина Гриценко

Розвиток суб’єктності студентів гуманітарних спеціальностей на засадах інтеграції положень компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів.....73

Наталія Іліницька

Історико-філософський аспект диференціації в освіті.....79

Youth & market

MONTHLY SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL JOURNAL

№12 (155) December 2017

Published since February 2002

UDC 051 The magazine included in the updated list of specialized pedagogical editions by decision of Certifying of the Ministry of Education and Science of Ukraine (the order №1328 21.12.2015)

Founder and published: Drohobych State Pedagogical University by I. Franko
Ivan Franko, 24 Str., Drohobych, Lviv region, Ukraine 82100
The journal is registered in the Ministry of Justice of Ukraine
Published State registration license:
Series KB №12270 – 1154 PIP since 05.02.2007

ISSN 2308-4634 (Since June 2013).

Since June 2013 Journal is cooperating with **Academy Poloniyna in Chenstokhov Poland**

Chief Editor:

Nadia SKOTNA, *Dr. Sc. (Philosophy), Prof.*

Head Editor:

Natalia PRYMACHENKO, *Ph. D. (Pedagogic), Member of National Union of Journalists*

Editorial Board:

Nadia SKOTNA, *Dr. Sc. (Philosophy), Prof.*

Fabian ANDRUSHKEVYCH, *Dr. Sc. (Pedagogic), (Poland)*

Mykola YEVTUKH, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof. Academic of Ukrainian NAPS*

Iryna ZVARYCH, *Dr. Sc. (Pedagogic), Senior Research Officer*

Volodymyr KEMIN, *Dr. Sc. (Psychology), Prof.*

Mykola KORETS, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof. Academic of Ukraine ASHE,
Member of Ukrainian NUJ*

Andrzej KRYNSKI, *Dr. Sc. Msgr. Prof. (Poland) Academic of Ukraine ASHE*

Ivan MYKHASYUK, *Dr. Sc. (Economics), Prof. Academic*

Leonid ORSHANSKIY, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof.*

Oleh PADALKA, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof. Academic of Ukrainian ASHE*

Mykola PANTYUK, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof.*

Inna ROMASHCHENKO, *Ph. D. (Pedagogic)*

Oleh TOPUZOV, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof. Member of Ukrainian NUJ*

Maria CHEPIL, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof. Academic of Ukrainian ASHE
Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine*

Oleksandr SHPAK, *Dr. Sc. (Pedagogic), Prof. Academic of Ukrainian ASHE,
Member of Ukrainian NUJ*

Editorial office: Ukraine 82100, Lviv region, Drohobych, Ivan Franko, 24 str,
Tel. (068) 502-45-49; e-mail: vachevsky@meta.ua; website: <http://mr.dspu.edu.ua>

Recommended for publication by Academic Council of Drohobych State Pedagogical University
(protocol № 22, 21.12.2017)

Links to the publication of "Youth and market" obligatory

Edition takes orders to produce thematic issue or separate part at the expense of customer.

Edition takes orders to advertising.

Edition reserves the right to shrink and correct the matter. Articles signed by author express their own point of view.

Authors of publications are responsible for the accuracy of facts, quotations, private names, geographical names, statistics etc.

Signed to print 25.12.2017

Offset paper. Offset print. Edition of 100 copies. Size 60 x 84 1/8. Letter Times New Roman

Printed in the printing firm "Shwydkodruk" ("FastPrint")

Danylo Halytsky str., 1, Drohobych. Lviv Region 82100

tel.: (0324) 41-08-90.

YOUTH & MARKET, 2017

Youth & market

№12 (155) December 2017

CONTENTS

Mykola Pryhodi

Forming the multicultural competence of future agrarians
in the educational environment of the higher educational institution.....6

Svitlana Tsyura, Iryna Myshchysyn

The historically-cultural and social peculiarities of the formation of status and role
of contemporary mother in the context of the child's cognitive potential development.....12

Nadia Kovalska, Mykhailo Halatyuk

The structural-logical model of designing a program of development of general educational institution.....17

Larysa Dzhulay, Iryna Pastyrka

Continuing professional training of the teacher in the context of integration and differentiation of education.....23

Iryna Hrynychuk, Nataliya Ovod

Solomia Krushelnyska as a pedagogue (based on the materials of reminiscences).....29

Zoryana Spryska

The theoretical analysis of the phenomenon of begging.....35

Olha Romanchuk

The historical roots of the system of professional training of specialists
on physical education of children and youth in Austria.....42

Hanna Ridkodubska

The concept of preparation for professional mobility of future social workers.....49

Alla Olkhovska

Principles of teaching simultaneous interpreting and translation as a pillar
of future translators' interpreters' professional training.....54

Mariya Andreyeva

The methodological approaches of the preparation of future specialists
of social sphere for work in the inclusive educational space.....62

Yuliya Vozna

Forming the management skills of future social workers in the process
of studying the course management of social work.....68

Iryna Hrytsenko

Development of subjectivity of students of humanitarian specialties on the basis
of integration of the provisions of the competence-based and student-active approaches.....73

Nataliya Ilinitska

The historical and philosophical aspect of differentiation in education.....79

УДК 78.071.2(477) “ХХ”

Ірина Гринчук, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва факультету мистецтв
Наталія Овод, асистент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва факультету мистецтв
Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

С. КРУШЕЛЬНИЦЬКА-ПЕДАГОГ (за матеріалами спогадів)

Представлені аспекти творчої діяльності С. Крушельницької як оперної та камерної співачки світової слави. Увагу зосереджено на аналізі педагогічного і методичного досвіду С. Крушельницької як однієї з фундаторок львівської вокальної школи другої половини ХХ ст. на основі опублікованих рецензій, спогадів, інтерв'ю з відомими музикантами її покоління, учнями С. Крушельницької, зокрема, О. Бандрівської.

Ключові слова: вокальне мистецтво, українські митці, С. Крушельницька, педагогічні та методичні засади.

Лит. 9.

Ірина Гринчук, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры музыковедения и методики музыкального искусства факультета искусств
Наталья Овод, асистент кафедры музыковедения и
методики музыкального искусства факультета искусств
Тернопольского национального педагогического университета имени В. Гнатюка

С. КРУШЕЛЬНИЦКАЯ-ПЕДАГОГ (за матеріалами воспоминаний)

Представлены аспекты творческой деятельности С. Крушельницкой как оперной и камерной певицы мировой славы. Внимание сосредоточено на анализе педагогического и методического опыта С. Крушельницкой как одной из основательниц львовской вокальной школы второй половины ХХ в. на основе опубликованных рецензий, воспоминаний, интервью с известными музыкантами её поколения, учениками С. Крушельницкой, среди них – О. Бандриковской.

Ключевые слова: вокальное искусство, украинские деятели искусства, С. Крушельницкая, педагогические и методические основы.

Iryna Hrynychuk, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor
of the Musicology and Methods of Music Art Department
Nataliya Ovod, Assistant of the Musicology and Methods of Music Art Department
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

SOLOMIA KRUSHELNYTSKA AS A PEDAGOGUE (based on the materials of reminiscences)

The purpose of the article is to outline the importance of S. Krushelnytska as a teacher, successor of the best traditions of the Ukrainian singing tradition, the Polish and the Italian vocal schools (due to taked lessons from V. Vysotskiy and F. Krespi). The objectives are to analyze the published reviews, memoirs and interviews with the purpose of characterizing the pedagogical and methodological experience of S. Krushelnytska as one of the founders of the Lviv vocal school.

On the basis of the reviews and memoirs of her contemporaries (N. Nyzhankivskiy, V. Barvinskiy, etc.), the article analyses the role of the singer in the Ukrainian and European performing arts. The materials proves the integral phenomenon of S. Krushelnytska as an outstanding opera and chamber singer and pianist, based on the synthesis of various European vocal schools. She tried to convey her great stage and methodological experience to her students: O. Bandrovska, T. Bratnovska, O. Bilyavska, M. Duviryak, O. Schyffer, L. Yeshchenko, C. Chernet, B. Antonevych-Skrypnychuk, N. Bohdanova-Pelekhata etc.

An analysis of the activity of Krushelnytska as a teacher during 1940-1944 years and further as private practice and during 1950 – 1952 as a teacher, a professor at the Lviv Conservatory was based on the memoirs of S. Lyudkevych, Y. Krykha, S. Pavlyshyn, V. Chayka, P. Karmalyuk and others, memoirs, ordered by M. Holovashchenko, P. Medvedyk (B. Antonovych, I. Lesyk, O. Bilyavska, V. Ovsyichuk etc.), have been analyzed.

The school of S. Krushelnytska as a teacher (the vocal culture along with the culture of ensemble and accompaniment) became an outstanding feature of the brilliant group of pianists and teachers of the faculty of concertmastership and chamber ensemble. One of them is the Honored Artist of Ukraine, the Professor Y. Matyukha, who continued this tradition passing it to his students.

It can be stated that the methodological principles, generalizations and techniques of the great singer and teacher have not lost their significance today, remaining relevant to modern practice of working with vocalists of different levels of training. The teachers and vocalists of Ternopil and Ternopil Volodymyr. Hnatiuk National Pedagogical University in particular rely on these methodological principles in their professional activities.

Keywords: vocal arts, Ukrainian artists, S. Krushelnytska, the pedagogical and methodological principles.

Постановка проблеми й аналіз сучасних досліджень. Кінець XIX – початок XX ст. у культурі Східної Галичини означений започаткуванням динамічних процесів у культурно-мистецькому та музично-освітньому житті краю. Ці процеси призвели до тенденції переходу композиторських пошуків, музичного виконавства від аматорства до професійних засад.

У цьому контексті актуальною постає проблема дослідження становлення львівської вокальної школи впродовж XX ст., яка, з одного боку, синтезувала кращі здобутки національної співацької традиції, європейських виконавських шкіл оперного та камерного вокалу, з другого – заклала міцне фахове методичне підґрунтя для виховання співаків наступних поколінь.

Однією з яскравих представниць плеяди вокальних педагогів другої половини XX ст. виступає С. Крушельницька – оперна і камерна співачка, популяризаторка української пісенної культури, педагог, яка відіграла велику роль у становлення львівської вокальної школи.

Загальні розвідки щодо становлення національної вокально-хорової школи знаходимо у дослідженнях М. Білинської, С. Грици, М. Загайкевич, Л. Кияновської, С. Павлишин, М. Черепанина та ін.

Регіональний компонент проблеми репрезентують розвідки П. Медведика [9], О. Смоляка [8], О. Бойчук, І. Гринчук, М. Іздепської-Новицької та ін., у яких, зокрема, розглядається діяльність представників родини Крушельницьких.

Матеріалом до вивчення різних граней постаті С. Крушельницької є архівні та музейні матеріали, довідники [5], монографічні музикознавчі дослідження [7], пам'ятні видання [9], матеріали ювілейних конференцій, зокрема, упорядковані О. Смоляком [8]. Важливим джерелом залишаються статті, рецензії на виступи, спогади сучасників великої співачки, зокрема, В. Барвінського [1], С. Людкевича [2], Н. Нижанківського [4] та ін. Джерелом для аналізу методики С. Крушельницької є інформація від її учнів (серед яких О. Бандрівська, Т. Братнівська, О. Білявська, М. Дувіряк, О. Шиффер, Л. Єщенко, А. Чікова, Н. Кузьміна, К. Чернет, Б. Антоневиц-Скрипничук, Н. Богданова-Пелехата). Так, низку спогадів (Б. Антонович, І. Лесик, О. Білявська,

В. Овсійчук та ін.) упорядкував М. Головащенко [7], цінними є матеріали, зібрані особисто П. Медведиком [9].

Мета статті – окреслення значення С. Крушельницької як педагога, продовжувачки кращих традицій української співацької традиції, польської (через навчання у В. Висоцького) та італійської (студювання у Ф. Креспі) вокальних шкіл. **Завданнями статті** є аналіз опублікованих рецензій, спогадів, інтерв'ю для характеристики педагогічного і методичного досвіду С. Крушельницької як однієї з фундаторок львівської вокальної школи.

Виклад основного матеріалу. “Наша найбільша сучасна співачка Соломія Крушельницька”, – так характеризував її Н. Нижанківський у відгуку на львівські концерти у 1928 р. і продовжував: “Не маючи власного театру, ми не мали сцени для неї, ні гідних оперових партнерів і тому вона, як і не один наш великий співак, Мишуга, Менцінський чи Носалевич, чарувала своїм талантом чужинців” (Діло, 1928) [6].

Н. Нижанківський подає і фахову оцінку С. Крушельницької – вокалістки: “С. Крушельницька орудує як і досі не тільки прегарним голосовим матеріалом, який вистачає на найбільшій сцені, але і всіма засобами мистецтва співу. Діапазон її голосу незвичайно широкий, а техніка ... має всі прикмети найвищої мистецької школи” [4, 139].

Роль С. Крушельницької в українській і європейській музичній культурі підкреслив у публікації “З моїх спогадів про велику українську співачку Соломію Крушельницьку” В. Барвінський: “Коли російський народ гордиться такими корифеями вокального мистецтва, як Шаляпін, Собінов, Нежданова та ін., то український народ, зокрема його західна (галицька) вітка гордиться великою трійцею: Олександром Мишугою, Модестом Менцинським і Соломією Крушельницькою. Розкрити і повністю визначити значіння мистецької діяльності цієї так багатогранної, так великого формату артистки, не тільки для української нації, але й для світового вокального мистецтва – це незвичайно важливе, а водночас і вдячне завдання для наших істориків музики, музикознавців” [1, 260].

Отже, велика співачка, пройшовши складний

і яскравий артистичний шлях, здобула значний методичний досвід оперного і камерного співу, який згодом передала своїм учням. Високу оцінку С. Крушельницької-педагога дав у дописі-спогаді “Спомин про С. Крушельницьку” (1956 р.) С. Людкевич: “Педагогічна праця Крушельницької, хоч і не довгочасна, принесла гарні плоди. Своїм студентам вона прищепила навички справжньої вокальної культури, і деякі з них з успіхом працюють на оперних сценах” [2, 440].

Педагогічну діяльність у Львівській консерваторії на посаді професора сольного співу С. Крушельницька розпочала у 1944 році на запрошення В. Барвінського, тодішнього ректора Львівської консерваторії. Впродовж 1940–1944 рр. і далі, як згадував В. Барвінський, вона продовжувала також приватну практику уроків співу.

Лише у 1950 р., завдяки зусиллям А. Кос-Анатольського, М. Колесси та інших українських митців, попри офіційний тиск керівництва, співачці було присвоєно звання заслуженого діяча мистецтв України, а у 1952 р. – звання професора Львівської консерваторії. Свій високий професіоналізм С. Крушельницька підтверджувала виступами, останній з яких відбувся у 1949 р. у залі консерваторії.

Аналізуючи значення С. Крушельницької як вокалісти та педагога, звернемося до відгуку В. Чайки про її останній концерт: “Гордо піднята голова артистки... Дар, даний Богом, тільки їй одній відомий, присущий і донині не розгаданий, якого тайну вона забрала з собою” [9, 287–288].

С. Павлишин, яка була присутня на цьому виступі, з боєм зауважила: “Ледей не 80-річну, її змусили співати для отримання звання професора, яке прийшло майже в день смерті... Соломія Крушельницька, колишня велична красуня з королівською поставою, вийшла на сцену не такою, якою її звикли бачити на портретах. Згорблена літня дама, спираючись на палицю, почала співати. Це був чудовий голос, тільки в кінцях фраз інколи зривався, не вистачало віддиху. На “біс” вона сама сіла до фортепіано (була доброю піаністкою) і, як у старі часи, акомпануючи собі, співала українські пісні та романси. А потім встала і з уст її злетіло, як подих, “Гей, лети, павутиння” – ніжний політний солоспів Дениса Січинського про осінь життя” [9, 285–286].

Отже, можемо констатувати цілісний феномен музиканта і як співачки, і як піаністки, переконатися у ґрунтовності її вокальної підготовки, яка дозволила достойно виступати у такому поважному віці.

Дослідники пишуть про унікальність постаті співачки: всебічно обдарована й освічена, сповнена високого артистизму, вона з досконалою дикцією розмовляла й співала семи мовами, постійно самовдосконалювалася в усіх фахових відношеннях. А, проте, у листах вона виносить вдячність головним вчителям: народній пісні, батькові, братові Антону і М. Павлику.

С. Павлишин подала важливу тезу для оцінки С. Крушельницької як великої співачки і Українки: “Думаю, чи була б можлива така людина гармонійно-шляхетної і цілеспрямованої вдачі та творчого шляху в наш час?... Мабуть такі явища в мистецтві, як вона, зараз неможливі, тому що Крушельницька була витвором, одним з найкращих виявів романтичної епохи. І це – логічна закономірність. Краса, талант, незламність волі, розум, щедрість, вірність – в одній особі такі риси взагалі рідко поєднуються” [9, 286].

Ці характеристики проявилися і в її педагогічній діяльності. Матеріали спогадів дають інформацію, що багато студентів прагнули навчатися вокалу саме у неї, проте, це було важко для С. Крушельницької, адже заняття проводилися з 9-ї до 15-ї години, після чого – робота над концертним репертуаром. Існував і фактор конкуренції між викладачами: одні дослухалися порад великої співачки, інші – побоювалися її вимогливої позиції щодо рівня вокального співу. Як згадував співак і педагог П. Кармалюк: “Може, дехто й побоювався прямоти співачки, однак, поважали її всі без винятку. Авторитет мала величезний” [9, 267].

О. Ахматова, тодішній педагог кафедри сольного співу, писала про С. Крушельницьку-педагога, що вищі оцінки вона ставила тим студентам-вокалістам, які “своїм співом зуміли торкнутися її душевних струн” [9, 267]. Таким чином, можемо прослідкувати, що С. Крушельницька ставила високі вимоги до студентів-вокалістів, підпорядковуючи “технічні” виконавські завдання переконливій емоційно-образній інтерпретації. Вона зазначала: “Ноти – це мовчазні знаки на папері, які ще нічого не говорять про свою величезну художню силу. І треба дуже багато докладати зусиль, праці, часу, щоб твір ожив під пальцями піаніста, під смичком скрипаля або в голосі співака і по-справжньому схвилював слухача” [9, 264].

С. Крушельницька-педагог не залишила після себе розгорнутих методичних праць з теоретичним обґрунтуванням власної методики викладання вокалу. Однак, із джерел, присвячених педагогічній діяльності С. Крушельницької, дізнаємося, що велику увагу

вона приділяла не лише культурно-естетичному, музичному, виконавському вихованню, а й гігієні голосу. Корисними є її погляди щодо дотримання режиму у роботі, відпочинку, харчуванні, так, вона приходила завчасно перед заняттями, розспівувалась, робила вправи для голосу. О. Бандрівська, яка вдосконалювала вокальну майстерність у неї в Італії (1928 – 1929 рр.) та впродовж усього творчого спілкування, визначала метод викладання С. Крушельницької як загальнопоширений емпіричний метод, що застосовувався у вокальній педагогіці італійської школи співу.

Педагог постійно звертала велику увагу на дихання у співі, підкреслювала, що займатися потрібно вдумливо, співати треба так, як говориш – просто, вільно, на природньому диханні і виразно вимовляти кожне слово [9]. С. Крушельницька-педагог вимагала рівного звучання по всьому діапазону, уміння виконувати вправи або нескладні романси без підігрівання.

Цінні спогади щодо методичних настанов залишив В. Овсійчук: “На уроках співу С. Крушельницька була терплячою, не виявляючи незадоволення чи роздратування. Соломія Амвросіївна дбайливо розповідала і показувала, як поєднати звук з диханням, вільно і вірно відкривати рот і гортань, укладати язик. Все це було початком занять. Особливу увагу вона приділяла глибокому диханню, яке сприяє м’якому й вільному голосоведенню” [9, 264].

Педагог приділяла увагу спільному аналізу вокального твору, але ніколи не нав’язувала свого нюансування і своєї манери виконання. Перш за все, вказувала вона, потрібно заглибитися в текст, виділити головне, робити це не “нарочито”, а у відповідності до музичного змісту. Учні (для прикладу, О. Білявська) згадують, що приступаючи до роботи над романсом чи арією, спершу вдумливо вивчалися текст і мелодія, лише після цього переходили до співу.

Для активізації уваги, самоаналізу та самоконтролю студентів-вокалістів педагог вислуховувала спів до кінця і лише після закінчення вносила зауваження, поправки, співала сама, наголошуючи на помилках студентів і методах правильного співу [7]. На думку О. Бандрівської, цей метод “був надзвичайно переконливим, бо звичайно молоді вокалісти не вміють себе слухати самокритично. Вони прагнуть гарно співати, і їм здається, що досягають цього” [9,263].

С. Крушельницька наголошувала: для того, щоб якнайкраще передати сценічний образ, необхідно його пропустити крізь себе,

перевтілитись в ту особистість і пережити разом з нею її емоції. Н. Богданова писала, що співачка “робила екскурси в історію музичного мистецтва. Соломія Амвросіївна ділилася враженнями від виконавської майстерності відомих співаків, з якими виступала на сценах світу; інколи, хоч і рідко, розповідала про себе” [9, 265]. Такий метод “наближував” складні образи для молодих співаків.

Цю особливість лекцій-“екскурсіів” в історію вокального мистецтва, постановок опер, інтерпретації окремих оперних партій підкреслював тодішній проректор скрипаль Ю. Крих (який свого часу разом з піаністкою і педагогом І. Крих плідно працювали у Тернопільській філії Вищого Музичного інституту імені М. Лисенка).

Лекції з вокалу відбувалися і в домі С. Крушельницької, приміщення якого нагадувало музей, а речі розповідали про великий шлях співачки. Студенти, рідні, згадували, що часто на завершення лекції співачка сама сідала за фортепіано і музикувала [7 – 9], таким чином “оживали” пам’ятні реліквії, фото, “відтворювалася” тогочасна артистична атмосфера.

Попри те, що С. Крушельницька-педагог була досить стриманою щодо похвали своїх студентів, спілкування з нею сприймалося як стимул до навчання, зразок для наслідування. Її вимогливість, організованість, дисциплінованість, закладені ще у час навчання у Ф. Креспі, показували, що “життя так само, як і доля співака, то є не лише захоплення, похвала та квіти, а й важка праця над собою. І лише завдяки цьому можна досягти певних успіхів” [7].

Співачка була свідомо високої ролі своєї місії педагога. На запитання, чи не сумує вона за сценою, С. Крушельницька відповіла: “Звичайно, хотілося б і далі виступати, дарувати людям радість зустрічі з великим мистецтвом, – але закон природи не щадить нікого. Я рада, що можу передати хоч частину свого досвіду і мистецького горіння молодим виконавцям, у голосі і виконанні яких я житиму й далі” [9, 267].

Наведемо основні методичні вказівки-поради С. Крушельницької, зафіксовані у спогадах її учнів, узагальнені І. Лесик. Серед них ті, що характеризують ставлення самої С. Крушельницької до високої місії музиканта: “музика – це святиня, до якої завжди треба підходити з натхненням і піднесенням, інакше вся робота буде марною”; “співати треба з любов’ю, з умінням і знанням”; “кожний співак сам мусить шукати доріг до досконалості”; “кожен твір, а навіть вправу, треба старатись виконувати досконало”; “якщо артист

не хвилюється, то це значить, що він не переживає своєї ролі, а тому він не артист, а ремісник”.

С. Крушельницька-вокалістка “розкривала” і свої секрети: “співак повинен своїм співом так захопити слухачів, щоб вони не тільки уважно слухали його, а й переживали разом з ним виконуване”; “якщо твір не хвилює – виконавець не досяг мети”; “співати треба так, щоб спів давав насолоду передусім тобі самому”; “впевненість у собі – основа успіху”.

Важливими і актуальними залишаються і її методичні поради: “хто вміє декламувати, той вміє співати”; “правильний тон – це тон, з якого легко можна перейти як у форте, так і в піаніссімо”; “коли ви на високій ноті ставите фермату, то її тривалість повинна залежати від того, скільки вистачить повітря у слухача, а не у вас з натренованим диханням співака; якщо ж ви перетягнули її, – ваш спів ніколи не вважається культурним; припустимі лише невеликі відхилення”.

Молодим педагогам-вокалістам необхідно дослухатися її порад, що “без наполегливої повсякденної праці над собою неможливо досягти вільного володіння голосом”; “в житті все треба робити ритмічно, в хорошому темпі і ніколи не поспішати”; “добрий той педагог, який зрозуміє природу голосу учня” [9, 266 – 267].

Велика “музична школа” (не лише навчання культури вокалу, а й культури ансамблювання, акомпанементу) – стала прикметною рисою не лише вокалістів класу С. Крушельницької, її послідовниці О. Бандрівської, далі – М. Байко (народної артистки України, професора ЛНМА ім. М. Лисенка), М. Процев’ят (заслуженої артистки України, доцента ЛНМА ім. М. Лисенка) та низки відомих педагогів консерваторії, а й цілої плеяди відомих піаністів-педагогів кафедри концертмейстерства, камерного ансамблю. Серед них – заслужена артистка України професор Я. Матюха.

З особистих інтерв’ю з Я. Матюхою (з архіву *І. Гринчук*) та із опублікованих матеріалів черпаємо теплі слова спогадів про творчі постаті С. Крушельницької, О. Бандрівської: “Своїм професійним зростанням як концертмейстера я завдячую Одарці Карлівні, в класі якої робила перші концертмейстерські кроки. Вона й сьогодні залишається для мене зразком, авторитетом, джерелом мудрості і професійних знань” [3, 5]. Слід наголосити, що О. Бандрівська-піаністка навчалася в однієї із перших і провідних педагогів ВМІ ім. М. Лисенка М. Криницької (1878 – 1937), серед вихованців якої Н. Нижанківській,

З. Лисько, М. Колесса, Г. Лагодинська, О. Пясецька-Процишин, Н. Кміцикевич-Цебрівська та ін.

Від своїх великих педагогів Я. Матюха перейняла і мистецьке *credo* “...концертмейстерство – це служіння солісту та разом з ним – мистецтву” [3, 161]. Подібну тезу читаємо із спогадів В. Барвінського про С. Крушельницьку: “Вона вважала себе служителем мистецтва і обстоювала принцип, що виконавець є засобом для розкриття змісту даного твору, і всі свої сили і змагання повинен цьому віддати, а не навпаки, як дехто думає, що твір призначений для виявлення цінностей виконавця, для піднесення його особистого успіху” [1, 260 – 261].

Дослідниця львівської вокальної школи М. Жишкович, узагальнюючи роль школи С. Крушельницької, констатує, що настанови, які визріли на основі великого артистично-виконавського та життєвого досвіду, мають неперехідне пізнавальне та виховне значення [9, 267].

Висновки. Можемо констатувати, що методичні принципи, узагальнення великої співачки і педагога залишаються актуальними і для сучасної практики роботи із вокалістами різних рівнів підготовки. Так, педагогі-вокалісти Тернопілля, зокрема ТНПУ імені В. Гнатюка, серед яких Б. Іваноньків, О. Мурий та ін., котрі навчалися в класі учнів С. Крушельницької, у О. Бандрівської, виховувалися у наступних поколіннях львівських вокалістів, з великим пієтетом називають ім’я великої співачки, педагога, патріотки, продовжуючи її методичні підходи.

Підсумовуючи, наведемо слова С. Павлишин: “Крушельницька – постать серед українок виняткова, але, напевно, не єдина. Вона тільки особливо виділялась своєю славою, і її шляхетні вчинки та спосіб життя усі бачили” [3, 285]. С. Крушельницька була і залишається гордістю української музичної культури, її уславленою репрезентанткою у європейській і світовій культурі. Не менш вагомим є і внесок С. Крушельницької у розвиток львівської вокальної школи, співацької культури в Україні загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський В. З моїх спогадів про велику українську співачку Соломію Крушельницьку / В. О. Барвінський // *Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів: Статті та матеріали / Автор проекту – П. Медведик, упор. П. Медведик, Р. Мисько-Пасічник. – Тернопіль: Джура, 2008. – С. 260–261.*

2. Людкевич С. Спомин про С. Крушельницьку

// Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т.І. Упор., ред., вст. ст. З. Штундер. – Львів: “Дивосвіт”, 1999. – С. 439–440.

3. Молчанова Т. О. Мистецтво бути “другою”: творчий портрет заслуженої артистки України, професора Ярослави Матюхи. – Львів: “СПОЛОМ”, 2009. – 172 с.

4. Молчко У. Б. Публіцистична спадщина Нестора Нижанківського: Монографія / Уляна Богданівна Молчко. – Дрогобич: Посвіт, 2014. – 304 с.

5. Музична Тернопільщина: Бібліогр. покажчик / Уклад. В.Я. Миськів; Вступ. ст. О. С. Смоляка. – Т. Підручники і посібники, 2008. – 288 с.

6. Нижанківський Н. Виступ великої артистки. Два концерти С. Крушельницької у Львові // Діло. – 1928. – Ч. 204. – 12 вересня. – С. 4.

7. Соломія Крушельницька: Спогади, матеріали, листування: В 2 ч. / Упорядкув. М. Головащенко. – Ч. 1. – К.: Музична Україна, 1978. – 398 с.

8. Соломія Крушельницька та світовий музичний простір. Збірник статей / Ред.-упор. О. Смоляк. – Тернопіль: Астон, 2007. – 188 с.

9. Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів: Статті та матеріали / Автор проекту – П. Медведик, упор. П. Медведик, Р. Мисько-Пасічник. – Тернопіль: Джюра, 2008. – 392 с.

REFERENCES

1. Barvinskyi, V. (2008). *Z moikh spohadiv pro velyku ukrainsku spivachku Solomiiu Krushelnytsku* [From my memories of the great Ukrainian singer Solomiya Krushelnytska]. *Solomiia Krushelnytska. Shliakhamy triumfiv: Statti ta materialy* [Ways of triumph: Articles and materials]. P. Medvedyk & R. Mysko-Pasichnyk (Ed.). Ternopil: Dzhura, pp. 260–261. [in Ukrainian].

2. Liudkevyc, S. (1999). *Spomyn pro S. Krushelnytsku* [Reminiscence of S. Krushelnytsky]. Research, articles, reviews, speeches. Vol.1., Z. Shtunder (Ed.). Lviv: “Dyvosvit”, pp. 439–440. [in Ukrainian].

3. Molchanova, T. O. (2009). *Mystetstvo buty “druhoiu”: tvorchyi portret zasluzhenoї artystky Ukrainy, profesora Yaroslavy Matiukhy* [Art to be “second”: creative portrait of Honored Artist of Ukraine, Professor Yaroslava Matyukha]. Lviv: “SPOLOM”, 172 p. [in Ukrainian].

4. Molchko, U. B. (2014). *Publitsystychna spadshchyna Nestora Nyzhankivskoho* [Publicist heritage of Nestor Nizhankivsky]. Drohobych: Posvit, 304 p. [in Ukrainian].

5. Myskiv, V.Ia. (Ed.). (2008). *Muzychna Ternopilshchyna: Bibliohr. pokazhchyk* [Musical Ternopil Region: Bibliogr. pointer]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 288 p. [in Ukrainian].

6. Nyzhankivskiy, N. (1928). *Vystup velykoi artystky. Dva kontserty S. Krushelnytskoi u Lvovi* [Performance of the great artist. Two concerts by S. Krushelnytskaya in Lviv]. Dilo. Part. 204, September 12, p. 4. [in Ukrainian].

7. Holovashchenko, M. (Ed.). (1978). *Solomiia Krushelnytska: Spohady, materialy, lystuvannia* [Memoirs, materials, correspondence]. Part. 1, Kyiv: Muzychna Ukrayina, 398 p. [in Ukrainian].

8. Smoliak, O. (Ed.). (2007). *Solomiia Krushelnytska ta svitovyi muzychnyi prostir. Zbirnyk statei* [Solomiia Krushelnytska and the world musical space. Collection of articles]. Ternopil: Aston, 188 p. [in Ukrainian].

9. Medvedyk, P. & Mysko-Pasichnyk, R. (Ed.). (2008). *Solomiia Krushelnytska. Shliakhamy triumfiv: Statti ta materialy* [Ways of triumph: Articles and materials]. Ternopil: Dzhura, 392 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.11.2017

“...Виховуючи підростаюче покоління, педагог бере найактивнішу участь у творенні майбутнього свого народу...”

Тригорій Ващенко
український педагог

“Я торкаюся майбутнього. Я вчу”.

Кріста Маколіфф
американський педагог

“Серйозне прагнення до будь-якої мети – вже половина успіху в її досягненні”.

Вільгельм Гумбольдт
німецький філолог, філософ

